

Жарко Радаковић

ЧИТАТИ И ПИСАТИ

Читати и писати – то су „операције“ које већ годинама практикујем, али које ме и наводе на размишљања о релацијама између појединачних аутора.

Откако сам почео да преводим текстове Петера Хандкеа, не само да сам им се потпуно посветио преводачки (зна се да преводим само тог писца), него сам им се препустио и као писац, дакле пишући паралелно њима.

Хандке је у мој живот ушао када сам већ увелико загазио у књижевничку праксу. Година шездесетих и седамдесетих, дакле, пре него што сам познавао Хандкеову књижевност, био сам већ свим бићем у уметничком послу. Најпре у земунском кругу аутора (са Зораном Бундалом, Рашом Ливадом, Србом Митровићем, и, независно од њих, Давидом Албахаријем; дакле био је то мој лични круг, кога сви ови писци можда и нису били свесни): у њему се формирало моје књижевничко биће; читали смо углавном поезију, посебно енглеске песнике (Јејтса, Елиота, Одна, Спендера, касније Ларкина и Хјуза); Бундало је импонувао својим испадима из поезије у свет архитектуре; Раша је преко ноћи постао призната песничка величина; Срба се коначно етаблирао као поета који је дефинитивно излазио из наше и своје сопствене сенке, увек у тишини; Давид је од почетка до краја остао заљубљенику светску књижевност, био је међу нама увек објективно најобавештенији о свему изван наших граница. Касније, у време студирања у Београду, блиски су ми били,

опет песници, Небојша Јанковић, Владимир Божић и Миодраг Вуковић: јављале су се тада и прве сумње и смисао поезије и кредибилитет канона читања и писања (нико од нас није био познат ни признат; нико и није марио за етаблираност). Појавио се Ера Миливојевић: наједанпут сам смисао уметничког бића пронашао у његовим уметничким концептима, у њима сам налазио сатисфакцију за свој и рушилачки однос према књижевном писању. Управо тада је Миодраг Вуковић прешао на писање прозе. Рекао ми је: „Пиши је и ти!“ Исто ми је говорио и Давид Албахари (увек по страни, увек у прозним водама, следбенички се односећи према Кафки и низу америчких писаца које је и преводио). Давид је био и први који ми је наручио превод једног Хандкеовог текста. „Извештај сведока“, та кратка прича у мом преводу објављена у *Књижевној речи*, давне 1980, одмах се уклопила у Вуковићев и мој деконструктиван однос према свему написаном. (Миодраг Вуковић и ја смо се дописивали о Хандкеу. Већ сам боравио у Немачкој, у Тибингену). Видео сам у Хандкеовим књижевним „испадима“ одмах и ментални паралелизам своје (и Вуковићевом) раду на себи. Да ли сам се књижевности вратио и зато што Ере није више било у мом непосредном окружењу? (Отишао сам у иностранство; Ера је остао у земљи.) Било је то можда и зато што сам Хандкеа и лично упознао (усред рада на дисертацији о његовој књижевности)?¹ И баш у Хандкеовом и мом првом разговору (о свему, па и његовој књижевности)² спознао сам да ми је близина аутора своје тексту (дакле, и Хандкеова близина његовим текстовима) постала парадигматична: указала ми се као најмаркантнија упутница у чину читања његових књига, знаменита и за свакојако читање касније. Дакле, није било „излаза“ у теоретисању и секундарном писању о примарном, пишчевом писању – могла је тада тако да гласи моја, дакако померена, радикална, настрана, па и ригидна девиза. Излаз сам морао да тражим и пронађем у превођењу, које и данас третирам као своје лично читање-изблиза. А зашто баш само Хандкеа? Па не само зато што је то тражила моја (несуђена) дисертација. Него и због оне Вуковићеве и моје, и Ерине, касније Книферове (Јулије Книфер) и Нинине (Нина Попс) деконструктивне обраде свега доживљеног у

¹ Рад на дисертацији *Иншениционалности у читања романа „Крајко њисмо за дуго расјајање“ Пејера Хандкеа (Феноменолошки ириситиуи Чину читања)* никада нисам окончао. (Ж. Р.)

² Разговор је објављен у часопису *Књижевна кришка* 1/86.

писању и уметности. Чин читања се овде природно преобратио у чин превођења. Улажење у тајне писања Петера Хандкеабилло ми је довољно за истраживање писања уопште. И максимално ме је подстицало да поново прионем на своје писање. И наједанпут сам у књигама Петера Хандкеа доживео себе као писца. Писао сам читајући (преводећи). И осећао сам се одлично. Осећао сам се одлично. Осећао сам се одлично... Тако и данас читам, и преводим, и читам изблиза, књигу Петера Хандкеа *Крайко њисмо за дуго расијање*, уживајући у оном мени већ парадигматичном низању Хандкеових реченица у бескрај, без почетка, без краја, како то само истинска проза може да пркоси свему коначном, целовитом, оформљеном, завршеном, престабилном, прејасном, дефинитивном...

КРАТКО ПИСМО

Оглед из писања докторске дисертације

Увод

За Александра Миланковића

Ствари су почеле давно, негде почетком осамдесетих година. Али уистину оне почињу данас, оног тренутка када сам, после дугог цуњања по регалима, коначно пронашао прво немачко издање Хандкеове књиге *Крайко њисмо за дуго расијање*.

Тада, давно, почетком осамдесетих, живео сам у Тибингену, градићу на југозападу Немачке. Био сам други човек. Не само знатно млађи. Тек допутовао из тада велике Југославије у не много већу Немачку, био сам умногоме другачији: волео сам филмове, слушао музику Боба Дилана, писао кратку прозу и поезију, обожавао концептуалну уметност, превасходно се интересовао за филозофију феноменолога Едмунда Хусерла, а у читању белетристике бежах оријентисан студирањем теоријских књига Волфганга Изера, зачетника школе *Естетике рецејције* у Констанци на Боденском језеру.

Данас живим у Келну, велеграду на западу исте земље. Дакле, до данас сам остао у Немачкој. Не само што сам у међувремену постао старији, никако нисам више онај исти од

раније. Можда се у суштини и нисам променио. Али, свакако се променило моје окружење. Чак и ако то није тачно, ако се ништа суштински није мењало, промене су се могле десити, евентуално, у мој свести. Дакле, променио сам се ја.

Једне вечери смо се Милоје и ја обрели у Берлину и не знајући шта бисмо, пошто је овдашњи филмски фестивал већ био завршен, а сви наши земљаци (Милан Влајчић, Милутин Чолић, Бора Анђелић, Милан Прибишић и остали) били отпутовали, лутали смо, после једне поноћне пројекције филмова нама омиљеног америчког редитеља Раула Волша, градом, улицом Кудама пре свега; и улетесмо тако у неки подрум у коме се свирала музика. На подијуму је стајао дежмекаст мушкарац у мајици без рукава, дуге косе и подгојеног врата, глатко избријан. Подсетио ме је на сличнога од само пре неколико минута напољу на улазу у хотел испред кога ме је ословила жена нудећи ми љубавне услуге, преговарајући о могућим сексуалним практикама „по не баш јефтиним ценама“; пошто и нисам био заинтересован за вођење љубави, а ипак разговарах са женом, глумећи фрајера у потрази за љубавним авантурама, тај дебељуца је, убрзо уочивши моју амбивалентност, ускочио у наш разговор, дајући ми сигнал руком да што пре прођем даље и његову „штићеницу“ „оставим на миру“; дакле, деловао је агресивно, уједно заштитнички, али нимало нежно, не само према мени него и иначе, па и према тој „веома лепој, нежној, и крхкој жени“ (приметио сам); пожелео сам одмах да је одбраним од, чинило ми се, грубог подводача: наједанпут сам почео озбијно да слушавам женине понуде, готово да сам за њом закорачио у зграду у којој се, сматрао сам, налазила и њена соба, заборавивши да сам у Милојевом друштву. Срећом, Милоје се осврнуо у правом тренутку, те и не приметивши шта се догађало, позвао ме да пожурим, јер био је „жедан“, рекао је, и „зар не бисмо могли да негде нешто попијемо“. Тако смо се дакле убрзо нашли у том бару у коме се, ево, управо свирала послепоноћна музика... Дежмекасти мушкарац био је сада далеко питомији од свога „двојника“ на улици. Романтично је зурио негде у плафон и, лагано се њишући у ритму инструменталне пратње, певао мелодију која је звучала и као балада, и као валцер и као нека врста успореног блуза. Иако је и сам себе пратио за електричним клавиром, остављао је утисак некога ко је певао солистички, без инструменталне пратње, јер толико је телесно деловао убедљиво да нико у тој тесној просторији, са више полупразних столова, није ни помишљао да се ту могло

радити о професионалном музичару који је изводио једну од својих врућих нумера која је требало да из депресије и летаргије покрене ретке госте залутале овамо у ситне сате те берлинске прохалдне ноћи. Деловао је певач и као запослени у теретани који ће у сваком тренутку да нам помаже у опхођењу са гимнастичким справама; уједно нежно и ауторитативно и енергично; при том је његово певање деловало и као изговарање упутстава и правила при подучавању нас који смо наједанпут почели да се раскомоћујемо и бришемо зној са чела. Био је и драг тај наш боди-билдер. Као да је и лично био домаћин на некој журци, као да нас је све време услуживао, он који је свој глас и те како пуштао да снажно зајечи, мењајући му висину и јачину. Када је у једном тренутку почео да шапуће, пожелео сам да седнем за суседни сто и да се тамо удварам жени у уској мајци испод које су пуцале набрекле груди од којих су се моји погледи сада одбијали као лоптице бацане на еластичну подлогу коју је требало само затегнути да би ударци (рекетом) били савршено прецизни и снажни. „Како би се на мом месту понео наш певач?“ – упитао сам се у том тренутку. Срећом, огласио се опет Милоје, рекавши „да кренемо кући“, „да макар мало одспавамо“, јер сутра нас чекају пројекције филмова Ј. М. Штрауба, па Шабрала, па опет Раула Волша... И устали смо и отишли... Касније, на путу кући размишљао сам о Хандкеовој књизи *Крајко њисмо за дуго расњајање* о неким сценама описа улица у Филадельфији.